

Brev fra Romania

Mange vil enda huske de sjokkerende bildene på TV som fortalte oss om hvordan Ceaucescus styre hadde sortert ut foreldreløse og utviklingshemmede barn og plassert dem i det som hadde utviklet seg til grufulle institusjoner.

Første gangen jeg kom til Remeti var sent høsten 1990, knapt et år etter revolusjonen. Da var jeg på reise i Romania sammen med representanter for Kirkens Nødhjelp, Vi skulle finne institusjoner som vernepleierutdanningen i Bergen deretter kunne sende to team av studenter med hver sin lærer til. Vi hadde planer om å arbeide ved barnehjemmene i 10 uker vinter/vår 1991.

Remeti var den gangen en ny adresse for barn som kom fra en gammel institusjon. Det var her det jeg selv kom til å arbeide. Det ble til ti ukers praksis med studenter både i 1991 og 1992. Vi arbeidet side om side med det øvrige personalet. Vi prøvde å skape endringer i arbeidsmåter og i måter å forholde seg til barna på, gjennom å vise og være modeller. Våren 1993 ble det til et syv ukers opphold for å gjennomføre kurs med personalet på barnehjemmet.

Det er aldri blitt til at jeg har kunnet gjøre meg helt ferdig med opplevelsene vi hadde i Romania. Et kort besøk et par år senere resulterte i at Tor Visnes, Lars Folkestad og jeg kjørte en lastebil med bl.a. køysenger, noe utstyr og matvarer til Remeti sommeren 1995.

Dr. Mariana Andro var blitt den nye sjefen for barnehjemmet i Remeti da vi kom tilbake dit i 1993 for å holde kurs for personalet. Og det var hun som tok imot oss da vi kom med lastebilen. Vi holdt kontakten med henne også etter dette. Bl.a. bad SOR henne til Bergen og med til en nordisk konferanse i Finland i 1996.

Nyhetsinteressene har flyttet seg med årene, det er ikke lenger mye oppmerksomhet her hos oss på det som skjer i Romania. Jeg har brevvekslet med Mariana gjennom årene, og nylig bad jeg henne skrive til Rapport om hvordan det står til der nå – og om hvordan det er gått med barna vi lærte å kjenne. Mariana svarte med et brev.

–hfo

«Kjære dere,»

Jeg lovet å ta dere med på et tilbakeblikk når det gjelder denne institusjonen, og jeg skal gjøre det. Dere skal vite at jeg har brukt mye tid på å tenke på hva som er mest interessant for dere å vite i denne sammenhengen? Dere har nevnt historikk, og jeg skal prøve nå å imøtekomme det ønsket. Det store huset her ble bygget i 1977, og skulle opprinnelig brukes som sykehus for de arbeiderne som bygget vannkraftverk i dalene omkring her. Bygget hadde indremedisinseksjon, kvinneklinikk, og seksjon for lett kirurgi. Etter at byggearbeidet ved vannkraftverkene var ferdig, ble behovet for det opprinnelige sykehuset minimalt, nesten lik null. Etter revolusjonen i 1989, ble en ganske stor gruppe individer (barn på den tiden, såkalte «handikappede») gjort kjent for samfunnet. Ingen vanlige viste om deres eksistens! Det var veldig tungt å bli kjent med denne dramatiske situasjonen på en så brutal måte, og å oppdage hvor mye de som hadde styrte landet løy for oss. Det var ikke bare smerten, men også sjokket, frykten, hjelpeløsheten, blandet sammen med avsky, som var vanskelig å skjule. Spørsmålene som rørte seg i mitt hode hele tiden var: Hvor var jeg hele denne tiden? Hvordan var det mulig å holde dem skjult for verden så lenge? Det var vanskelig å akseptere det, da fikk jeg kjennskap til de grusomme bildene vist av TV selskapene fra land i Vest-Europa om institusjoner som den som var i Cadea den gang. Der ble du selv, Helge, kjent med de

For å komme til den rumenske fjell-landsbyen Remeti (uttales Remetz) begir man seg inn i Transilvania i fylket Bihor og tar av fra E60 ved den ørvesle landsbyen Buca på en øde strekning midt mellom storbyene Oradea og Cluj. Derfra kjører man om lag tre mil oppover i Karpatene der Remeti ligger med sine 200 innbyggere i en dalbunn på omtrent 700 meters høyde. Barnehjemmet som ligger sentralt i landsbyen, omtrent midt i bildet, er egentlig et nedlagt lokalsykehus. Det ble bygget under en periode med stor anleggsaktivitet sist på 1970-tallet, knyttet til et stort kraftutbyggingsprosjekt. Foto: Tor Visnes

Etter avslutningen av HiBs kompetansebyggingsprosjekt, ble det helt klart at også materiell hjelp var påkrevet, og en hjelpesending sponset av en rekke glade givere ble gjennomført sommeren 1995. Organisasjonisk ryggdekning og omfattende støtte fikk sendingen av Bergen Faglige Samorganisasjon. Samorg bidro blant annet med penger nok til å dekke sommervikarer ved barnehjemmet. I sin tur bidro denne støtten til at myndighetene mer enn doblet bemanningen på barnehjemmet. På bildet her ser vi Lars Folkestad som sammen med flere av ungdommene på hjemmet pusser opp eldre, men fullt brukbare senger som det norske Sivilforsvaret bidro med.

Foto: Tor Visnes

umenneskelige forholdene disse barna levde under. Jeg vet at bildene har gått inn på deg og du kommer aldri til å glemme det du så der. Men du må være klar over at sjokket var like stort for oss. Og det ble umulig å akseptere dette, og ikke å ta en del av skylden sammen med resten av samfunnet for å ha latt sånne ting skje.

Når det ble klart at det å bedre disse umenneskelige tilstandene ikke var mulig i Cadea, ble barna flyttet, ble de overført til andre sykehus i fylket. De ble sendt til Bratca og til Remeti der det fantes bygg som ikke lenger var til sykehusbruk. Du kjenner til den gamle forestillingen om personer med psykiske problemer. Det ble antatt at de skulle være isolert, helst i ubeboede strøk sånn at «den psykiske komforten» ble ivaretatt .... LØGN!! Hvilken «psykisk komfort»? De ble isolert for å ikke «forstyrre» synet til de såkalte normale! Barn med tomme blikk, ukontrollerbare reaksjoner og manglende oppdragelse som gjorde at de ikke passet inn i rammene til den såkalte siviliserte verden. Jeg tenker hvor normale eller siviliserte er vi egentlig, vi som får lov til å stemple dem med spesielle behov som «handikappede».

I løpet av de årene jeg har jobbet med disse barna, har jeg opplevd så mange situasjoner der personer som aldri har jobbet med dem, tar beslutninger – gale beslutninger når det gjelder disse personenes liv – , at jeg etter hvert har begynt å toile på at jeg noen gang kommer til treffe riktig person på riktig sted. Jeg tror at jeg ennå følelsesmessig er den samme idealistiske personen som for ti år siden, men nå med en bagasje som er full av frustrasjon og opprør mot systemet og samfunnet generelt. Jeg har hatt så store håp etter revolusjonen, jeg har vært så naiv og trodd på et rettferdig samfunn for alle, at når jeg tenker på det blir jeg flau over min naivitet.

Men jeg får komme tilbake til poenget. I januar 1991 har overflyttingen av barna fra Cadea til Remeti begynt. Det var 57 barn som ble overflyttet fra Cadea. I første omgang ble barn overflyttet uten at det ble tatt hensyn til grad av handikapp. Barn med stor grad av psykisk handikapp ble blandet

sammen med barn på grensen til det normale, men med alvorlige oppdragelsesmangler. Deres diagnoser var imidlertid identiske, alle var stemplet som alvorlig retarderte. Uhelbredelige. Det er vanskelig å skjønne at et uhelbredelig barn var i stand til etter bare få måneder å reagere på beskjeder, å ha forståelse, fantasi og til og med humor.

I første omgang var det nødvendig å skille de reelt tilbakestående barna fra de med oppkonstruerte diagnoser, og så overbevise det medisinske personalet og hjelpepleierne om at det er mulig å habilitere disse barna. Sagt på en annen måte, det gjaldt å fjerne seg fra ideen om at de var uhelbredelige. Lettere sagt enn gjort. Hvorfor? Fordi først måtte hjelpepleierens mentalitet forandres. Det var vanskelig, og det behøvdes mye tålmodighet og hårdnakkethet. Dessuten, nesten like iherdig som den kinesiske dråpen som uthuler stenen, måtte man hver dag komme med beviser på at det man sa var gjennomførlig. Det trengtes en stor dose tålmodighet og seighet for en leder som bestemte seg å gjennomføre dette. Vår flaks var at vi hadde deres støtte (din og dine studenters) helt fra begynnelsen, støtte som besto ikke bare i opplæring av personalet, men også som personlig eksempel. Kanskje var det vanlig for dere å til og med ta dere av barnets personlige hygiene, men for personalet var det en klar leksjon i at teorien skal omsettes i praksis. Dette var den viktigste leksjonen. Kvinnene husker ennå hvordan dere pleide å ta på dere hanskene og gå på badet for å vaske barna. Vi har senere hatt flere frivillige fra forskjellige land, men for oss er dere enestående og alle husker dere med glede. Jeg vet at du ikke liker når jeg skryter av dere men sånn er det bare!

I 1993, da jeg ble avdelingsleder, oppdaget jeg at alt for lite ble gjort for barna. Jeg kommer alltid til å huske den medlidenheten jeg følte for barna når jeg så hvilke levevilkår de hadde. Skitne, fulle av hudsykdommer og parasitter, utsultete, uten nok klær og sko. Og dette i januar 1993! Jeg tror dere husker hvor stresset jeg var fordi jeg ikke visste om mine beslutninger var riktige eller ikke, om jeg skulle redusere dosene, osv. Ærlig talt så var jeg ikke forberedt på en sånn jobb. Det medisinske fakultetet kunne ikke hjelpe meg for mye når det gjaldt å finne alle løsningene på våre problemer. Da dere kom igjen, våren 1993, hadde jeg like stort behov for hjelp som personalet under meg. Jeg var fryktelig redd for å gjøre noe feil!

Hva skjedde så? Litt etter litt begynte jeg å gjøre rent på alle nivåer. Så begynte jeg å finne alternative løsninger for de barna som fort kunne bli helbredet, sånn at de brukte minst mulig tid på institusjonen. Så begynte den lange helbredelsesprosessen og integreringsprosessen i spesielle skoler for barna med alvorlige handikap. Alexandru var den første som reiste. Han ble omplassert først på en spesiell skole der han skulle utdanne seg til maler. Jeg har holdt kontakten med ham og da han sist vår kom på besøk, kunne han fortelle at han var ansatt i en rumensk - italiensk bedrift. Han leide et rom og han klarte seg fint, tok godt vare på seg selv, var disiplinert. Det var en glede å kunne treffe ham og snakke med ham.

På samme tid ble det igangsatt en adopsjonskampanje, spesielt internasjonalt rettet, fordi rumerne generelt hadde ikke så gode muligheter å sikre passende levevilkår for barn med handikap. Tre barn reiste til England, to til Belgia og en jente ble adoptert her. Dere vet veldig godt at jeg ikke er for internasjonale adopsjoner, spesielt når barna begynner å bli store. Jeg er redd for de problem de får med å falle til i en helt annen kultur enn den de kommer fra. Det eneste tilfelle hvor jeg er enig, når det gjelder adopsjon til utlandet, er når barna er nyfødte eller små, og ikke berørt av for-

andringen de må gjennom. Det kreves selvsagt en seriøs vurdering av de som adopterer. Men det var nå ikke mine holdninger til utenlandsadopsjon det skulle handle om.

Tilbake til det som har skjedd de siste årene. Det ble en kamp mot mangler av alle slag, mot mentaliteten til de som skulle innføre reformen, med det mangelfulle lovverket osv. I begynnelsen av 1997 kunne man endelig se noen tegn til at den nye reformen for barnas beskyttelse hadde effekt. En god del de barneinstitusjonene som før lå under Helsedepartementet ble lagt under Kontoret for barnas beskyttelse. Et av de viktigste temaene i reformen var å fjerne så mange som mulig av medisinske personalet. Jeg er for så vidt enig i det. Bare et problem: det ble gått fra det ene ytterpunktet til det andre. I stedet for å differensiere de barna med behov for medisinsk hjelp fra de med bare pedagogisk behov, har de blitt blandet sammen, og det er blitt påstått at ingen lenger hadde behov for medisinsk hjelp. Det blir lite reelt fremskritt hvis ikke behovene til hvert barn blir analysert og møtt med riktig behandling. Litt etter litt ble dette bekreftet og det ble enighet om at barna skulle få medisinsk tilsyn av leger under Helsedepartementet, og hvert barn skulle tildeles en fastlege som skulle ta seg av det medisinske tilsynet. Det var litt annerledes hos oss, siden jeg selv er utdannet lege og ikke trengte hjelp på det området. Situasjonen var ikke så enkel for de lederne som ikke var lege av utdanning, men lærere, økonomer, til og med ingeniører.

Mangelen på kvalifisert personale for handikappede barn var og er fremdeles stor. Dette gjorde at i år 2000, da de gamle nevropsykiatriske avdelingene fra sykehusene ble overført til Kontoret for barnas beskyttelse, ble det mangel på spesialister.

Hva som har skjedd med barna som du kjenner? Når avdelingen vår ble lagt under Det nasjonale kontoret for barnas beskyttelse, ble det enighet om at barna fra 18 år og oppover skulle bli forflyttet til en avdeling for voksne. Så ble det bygget en ny avdeling for voksne i Bratca, der 18 av mine barn ble overført, samt andre fra andre avdelinger, til sammen 25 barn. Disse lå stadig under Helsedepartementets ansvar. Der har alle de med alvorlig funksjonshemming blitt plassert.

I tillegg til disse her kommer de åtte barna som har blitt forflyttet til Cadea, etter ombyggingen der, men før Kontoret for barnas beskyttelse kom inn i bildet. De ble overflyttet dit for å gå på en spesialskole for malere, hagebruk, skreddere osv. Denne skolen ligger under tilsynet av Handikapinspektoratet og hører til i bygget til Barnehjemmet i Oradea. Barna ble overflyttet i september 1997.

Et stort antall barn ble tatt være på av Stiftelsen White Cross fra England, og blitt forflyttet i familiehus i fire landsbyer. Denne stiftelsen har kjøpt gamle hus som de pusset opp, og så flyttet de barna med godt potensial for rehabilitering dit. I hvert av disse husene ble det ansatt fire til fem personer som skulle jobbe og ta vare på disse barna. De fleste av disse barna har hatt en normal utvikling, og det er en stor glede å se dem jobbe og leve et normalt liv. Mesteparten av pengene kom fra England, det eneste vi kan skyte av er ideen om husene og personalet som er der. Dette er et eksempel på en tilfredsstillende løsning når det gjelder barna under min omsorg. Denne prosessen ble gjennomført fra 1996 til 2000, en periode der det ble kjøpt i alt 7 hus. Til dette prosjektet ble de barna som kunne klare seg best valgt, og dette gjorde at de som ble igjen i min avdeling var de barna som var alvorlig funksjonshemmete, med store adferdsproblemer, og som i tillegg hadde andre sykdommer.

Alt dette her skjedde før 2000, dvs før min avdeling ble underlagt Kontoret for barnas beskyttelse.

Dr Mariana Andro, sjefen for barnehjemmet, 37 år gammel i 1995, midt blant «sine» unger. Den gang forholdsvis ny i jobben, men med et ukuelig pågangsmot og en usvikelig tro på at det kunne nytte å satse på utvikling - både materielt og pedagogisk for disse barna. Hennes varemerke er nærheten til ungene. Mariana er ødsel med alt det som gjør barns liv rikt: omfavnelser, latter, skjenn, ros, tårer og varme blikk er hun ikke det minste redd for å strø om seg med.

Foto: Tor Visnes

Nå blir hver overflytting av barn bestemt av en kommisjon som bestemmer hva som er best for barna, og hvor de skal flyttes videre. Ulempen er at veldig mange ganger er barnet bare et navn på et stykke papir for dem i kommisjonen. Det er min mening at man skal kjenne bedre til barnet og barnets behov og problemer for å finne det som passer best for det. Kort sagt man må være ute blant barna og ikke på et kontor for å ta de mest riktige beslutningene. Den beste løsningen, og da mener jeg i fravær av fosterfamilier og nasjonale adopsjoner, er etter min mening den med husene. Men den er for dyr og kan derfor dessverre ikke ha noe stort omfang.

Siden 2000 har avdelingen forandret seg mye. Hadde det stått på meg så hadde jeg gjort enda mer, men jeg mangler de nødvendige midlene. Det var bare i 2001 vi hadde nok penger til å klare det. Siden da har vi slitt med alt for få midler. Dette skremmer meg ikke, siden jeg har jobbet i helsesektoren der fattigdommen er så stor at det er et under av vi holder det gående. Vi har nye møbler, tepper, aktivitetsrom som er brukende. Vi har fysioterapi, men vi har ikke logoped. Vi har nesten det vi trenger av ansatte. Hvorfor bare nesten? Fordi vi skulle hatt et større antall ansatte i forhold til det som er jobbets vanskelighetsgrad og alvorlighetsgraden av barnas handikap. Det er likevel en stor forbedring i forhold til noen år tidligere, da vi bare hadde 3 ansatte på hvert 12 timers skift til 67–69 barn. Nå har vi 8 ansatte på hvert 8 timers skift til 54 barn, noe som er tilfredsstillende. Totalt har vi 48 ansatte og 5 spesialistsykepleiere, de siste er ansatte under Helsedepartementet. Av de 48 er 18 pedagoger med mellomstudier (gymnas) og videreutdanning, 4 hjelpepleiere og 5 nattevakter. Disse, pluss fysioterapeuten, er i daglig kontakt med barna. Ingen av de ansatte jobber mer enn 8 timers skift.

Hva mer kan jeg fortelle deg? Fremtidsvisjoner? Jeg tror at i fremtiden vil bli satset på økning av antall fosterhjemfamilier som kan ha omsorgen for et økende antall barn, en satsing på økning av adopsjonsprosessen og bygging av flere familiehus. Det vil bli også åpnet flere terapisentre sånn

Det mest populære av innholdet i hjelpesendingen var fotballer. I 1995 var det ingen av ungene ved barnehjemmet som led materiell nød. Likevel var det langt igjen til et over-skuddssamfunn der penger kunne brukes på annet enn det aller mest nødvendige. Forsynings situasjonen i Romania i 1995 var slik at det kunne være vanskelig å oppdrive for eksempel såpe og næringsrik mat. Hjelpesendingen var derfor primært satt sammen av slike varer, men litt «luksus» ble det en råd med likevel.

Foto: Tor Visnes

at samfunnet kan bli involvert i habiliteringsprosessen til disse barna. Dere tenker sikkert at det vil bli vanskelig, siden politikerne blir involvert. Jeg er enig, men det blir den eneste måten å få samfunnet engasjert og involvert i problemløsning på, ikke bare i teorien men også i praksis.

Jeg tror ikke at slike barn som vi har hos oss kan nyte så godt av de vanlige tilbudene. Det eneste vi kan gjøre for dem er å ha sentre, institusjoner som er bra utstyrt. På denne måten kan de med alvorlige psykiske og adferdsproblemer, samt autister og de som i tillegg har alvorlige sykdommer som trenger tilsyn døgnet rundt, få den beste behandlingen og levevilkårene. Uheldigvis er tilstanden slik på min avdeling, siden andelen barn alvorlig funksjonshemning har økt enormt, at jeg tror at vi nå for tiden er den avdelingen som har de med mest alvorlige funksjonshemninger i hele fylket.

Det beste vi kan gjøre er å oppdage disse barna så tidlig som mulig og lage individuelle opplegg når det gjelder behandlingsprosessen, slik at den blir rask og effektiv. Det er vanskelig, det tar mye krefter og sliter på de ansatte. Mange av de kvinnene som jeg har jobbet med i 11 år kjenner det på kroppen. Jeg føler også at jeg har forandret meg mye, er mer aggressiv, mindre tålmodig, men sånn er livet. Vi må være fornøyde med at vi har en jobb, det er ikke så lett å bare skifte. Dessuten har vi håpet. Hele tiden har jeg trodd at det kommer en dag der det blir bedre. Hva skulle vi gjort uten håp. Enda en dag er gått.

*Kjærlig hilsen,
Mariana*